

Linköpings universitet
Institutionen för språk och kultur
Per Simfors

Kortfattad tysk uttalslära

Kompendium

INNEHÅLL

INNEHÅLL	2
INLEDNING.....	3
Den tyska uttalsnormen.....	3
DEL I: ALLMÄN FONETIK	6
Grundläggande begrepp.....	6
Vokaler och konsonanter.....	8
Vokaler.....	8
Konsonanter.....	10
Något om ljudskriftstecken.....	14
Vokaler I LJUDSKRIFT.....	15
Konsonanter.....	16
Prosodi.....	16

Inledning

När man lär sig ett språk försöker man att inhämta så mycket man kan av språkets grammatik och ordförråd, och man försöker vanligen också att tillägna sig ett så gott uttal som möjligt genom att lyssna på och kanske säga efter modersmålstalande. Så har säkert också skett i skolundervisningen i tyska för de flesta. Man har om inte annat säkert lyssnat på tyska röster på band och i görligaste mån försökt att säga efter dessa. Man kan ofta nå ett rätt gott resultat på detta sätt, men det blir ju inte någon särskilt systematisk träning. Ett problem är också att förmågan att härma avtar efter barndomen. När modersmålet så att säga har satt sig ordentligt har vi svårare att uppfatta distinktioner som inte är relevanta för detta. Vi hör helt enkelt inte alltid vad som skiljer det främmande uttalet från det invanda.

Det finns dock en del av språkvetenskapen som mera systematiskt undersöker ljudsidan av språket. Denna kallas för fonetik och kan bedrivas på olika sätt, med olika utgångspunkter och med olika syften. Det kan handla om artikulatorisk fonetik, dvs hur man formar olika språkljud i talapparaten, akustisk fonetik, där man beskriver språkljuden som fysikaliska storheter, eller det kan handla om auditiv fonetik, dvs hur örat och hjärnan uppfattar dessa ljud. Därutöver talar man också om fonologi (även fonematik eller funktionell fonetik) där man skulle kunna säga att man undersöker språkljudens funktion i språket. Ett viktigt tillämpningsområde är uttalsundervisningen i främmande språk. Här blir det framför allt de artikulatoriska och de funktionella aspekterna som står i centrum.

Detta material är avsett att utgöra en introduktion till tysk uttalslära. Kursen skall i första hand ge en teoretisk bas för den fortsatta uttalsträningen i tyska genom att skapa en medvetenhet om de skillnader som finns mellan tyskt och svenskt uttal och om de svårigheter som speciellt möter en svensk som lär sig tyska som främmande språk. För att vi skall ha en begreppsmässig bas att bygga på, ges först en kort presentation av fonetikens grunder. På det sättet skall materialet också ge åtminstone en liten inblick i fonetiken som del av språkvetenskapen.

Den tyska uttalsnormen

Dessförinnan måste man emellertid ställa sig en viktig fråga. Vilket tyskt uttal skall man lära sig? Ett levande språk är inte vare sig enhetligt eller statiskt. Om man skulle beakta alla små

skillnader och variationer skulle man kunna hävda att det finns lika många tyska uttal som det finns tysktalande, och även om man nöjer sig med att registrera betydligt grövre skillnader finns inget enhetligt uttal. För det första har uttalet alltid en regional färgning. Det tyskspråkiga området har tre stora dialektområden (Niederdeutsch, Mitteldeutsch och Oberdeutsch - se dialektkarta!), som vart och ett innehåller åtskilliga dialekter och dialektgrupper med stora inbördes skillnader. Vilket uttal man skall välja är långt ifrån självklart. Det tyskspråkiga området har, som de flesta nog känner till, historiskt varit uppdelat på många små stater. Det har inte funnits någon stark centralmakt och därmed inte heller någon enskild region som bildat självskrivna norm när det gällde uttalet. Det var på teatern som man först kom att uppleva det som en brist att det inte fanns någon norm för ett riksspråkligt tyskt uttal. Regionala eller dialektala avvikelser kunde ibland verka störande, men det fanns ingen norm för ett riksspråkligt uttal att ersätta dem med. När den första tyska uttalshandboken publicerades 1898 av Theodor Siebs var syftet därför att lägga fast riktlinjer för just scenuttalet. Boken hette också *Deutsche Bühnenaussprache*. Detta verk har senare kommit ut i åtskilliga upplagor. Den gemensamma skriftspråkliga norm som hade vuxit fram tidigare byggde i huvudsak på Ostmitteldeutsch och det föll sig naturligt att anknyta till skriftspråket i en uttalshandbok för hela det tyskspråkiga området. Därför bygger även *Deutsche Bühnenaussprache* i princip på Ostmitteldeutsch men utan specifika dialektala drag. Man skulle kunna säga att det snarast är ett nordtyskt uttal av skriftspråket som föreskrivs. Detta gäller även för andra uttalshandböcker. (Se nedan).

Förutom de regionala variationerna förekommer också många olika varianter inom en och samma region. Kanske använder till och med en och samma talare av språket något olika uttal beroende på talsituation och på vem han eller hon talar med. Detta kan ske utan att man ens är medveten om det. När man skriver är det är nog självklart att man anpassar sitt uttrycksätt efter mottagaren - man väljer en annan stil om man skriver till skattemyndigheten än om man skriver till en god vän. Likaså talar de flesta på ett annat sätt hemma vid frukostbordet än när de håller ett föredrag på universitetet. Det som upplevs som naturligt i ett sammanhang kan uppfattas som alltför vardagligt eller tvärtom alltför konstlat i ett annat. Vi anpassar eller förväntas anpassa vårt språk, beroende på hur formell talsituationen är. Detta gäller inte bara ordval och grammatik utan ofta även uttalet. Så kan man även i detta sammanhang tala om olika stilnivåer eller "Formstufen".

I tyskan kan vi särskilja åtminstone följande ”Formstufen”:

Reine Hochlautung	}	Hochlautung
Gemäßigte Hochlautung		
Alltagslautung		

Mundart

(Efter Korlén/Malmberg: *Tysk fonetik.*)

Av dessa är alltså de tre första exempel på ett någorlunda riksspråkligt eller överregionalt uttal, Hochlautung. Reine Hochlautung är ett rent scenuttal som gärna låter föråldrat eller konstlat om det inte används på en utomhusscen inför ett stort antal personer eller om de akustiska förhållandena är dåliga, om man till exempel ropar till varandra på avstånd eller över dåliga telefonförbindelser. *Gemäßigte Hochlautung* är ett vårdat, relativt formellt, överregionalt uttal, medan *Alltagslautung* är ett mera vardagligt uttal. *Gemäßigte Hochlautung* är det som oftast tillämpas i teve och radio och det som man brukar lära ut i undervisningen i tyska som främmande språk. Det är också det som föreskrivs i Duden: Aussprachewörterbuch. Siebs anger numera både *reine* och *gemässigte Hochlautung* som varianter.

Även den här framställningen gäller *gemäßigte Hochlautung*. Det är detta uttal som Ni skall utgå från när Ni nu övar och det som kommer att behandlas på skrivningen. Däremot är det ingenting som hindrar att ni senare i Tyskland tillämpar ett mera informellt uttal i situationer där det passar. För övrigt är många grundläggande drag (som intonation m.m.) naturligtvis gemensamma för *Alltagslautung* och *gemässigte Hochlautung*.

I det här sammanhanget vill jag också gärna nämna att det finns möjlighet att slå upp uttalet av ord som man är osäker på. De viktigaste tyska uttalshandböckerna är:

Duden. Das Aussprachewörterbuch. Wörterbuch der deutschen Standardaussprache.
Bibliographisches Inst. Mannh: 2000.

Siebs, Theodor: *Deutsche Aussprache. Reine und gemässigte Hochlautung mit Aussprachewörterbuch.* Wiesbaden: VMA /VVA, 2000.

Grosses Wörterbuch der deutschen Aussprache. Leipzig: VEB Bibliographisches Inst., 1982

Det här materialet bygger i första hand på rekommendationerna i Duden.

Som referenslitteratur skall också nämnas:

Korlén, Gustav och Bertil Malmberg: *Tysk fonetik*. 6 upplagan. Malmö: Glerups, 1995.

Allmän fonetik

Grundläggande begrepp

En första fråga att ställa sig är kanske hur språkljuden bildas. Talapparaten består av fyra delar:

- Lungan och luftstrupen
- Struphuvudet med stämläpparna (stämbanden)
- Näshålan
- Munhålan.

Dessa motsvarar fyra processer i talet.: Ljuden bildas nämligen genom att luft pressas från lungorna (luftströmsprocessen) upp genom struphuvudet, där stämbanden kan sättas i rörelse (fonationsprocessen), vidare genom munhålan och/eller näshålan (den oronasala processen) och slutligen skapas eller modifieras ljuden med hjälp av tunga och läppar (artikulationsprocessen).

Än så länge har vi bara använt termen språkljud. Detta är den mest allmänna termen och den passar bra så länge vi inte har tagit ställning till de hur de olika språkljuden förhåller sig till varandra, dvs. deras funktion. Ett sådant språkljud som man inte har närmare definierat kan man kalla för ett fon.

Språkljuden bildar dock ett system och måste på olika sätt ses i relation till varandra. Så kan vissa i och för sig olika språkljud kanske bytas ut mot varandra utan att betydelsen i ett ord ändras. Det spelar för betydelsen t.ex. ingen roll om man på svenska uttalar ordet *röra* med bakre r som i södra Sverige med ett rullande främre eller med ett stockholmskt r. Man kan till och med ha ett r av varje sort som i Västergötland. Betydelsen blir den samma. I andra fall kan ett utbyte ge en annan betydelse. Byter vi ut r mot l eller d får vi antingen inget ord alls

eller ett annat ord. Andra språkljud kanske bara förekommer i vissa ställningar (före eller efter vissa andra ljud). Det mörka svenska ö-ljudet i ord som *för*, *smör*, *mörk*, vilket endast förekommer före r.

För att bringa reda i detta kallar vi sådana språkljud som inte kan bytas ut mot varandra för olika fonem. /l/, /r/, /d/ är alltså exempel på olika fonem i svenskan. Ett fonem definieras vanligen som minsta betydelseskiljande enhet i språket. Man testar om två språkljud är olika fonem genom att bilda minimala par, ordpar som skiljer sig åt endast i fråga om ett språkljud, exempelvis *röd/död*; *låda/råda*; *laga/låga*.

Ibland konstaterar man att det inte blir någon betydelseskilnad, som i fråga om de olika r-varianterna ovan. Likaså får vi ingen betydelseskilnad om vi skulle uttala *för*, *smör*, *mörk* med samma ö-ljud som i föl. Det blir bara ett ovanligt eller regionalt eller rentav felaktigt uttal, men inget annat ord. Vi säger då att dessa olika r utgör varianter (allofoner) av ett och samma fonem /r/.

Så kan vi t.ex. testa om tj-ljudet och j-ljudet är olika fonem genom att jämföra *göra* med *köra*. Detta blir olika ord, alltså är det olika fonem i svenskan. Vi har tidigare visat att de olika r-ljuden inte är olika fonem i svenskan. Ljuden /l/ och /r/ är däremot olika fonem (*läka* / *räka*). Vi kan testa om tonande och tonlöst s i tyskan är olika fonem eller bara olika allofoner genom att bilda ordpar som *Weise/weiße*; *reisen/reißen*. Det är alltså tydligen olika fonem.

Ich-ljudet och ach-ljudet tycks däremot enligt denna regel vara samma fonem. Vi kan inte hitta något ordpar där detta ljud är betydelseskiljande. Uttalet av *ich* eller *durch* med ach-ljud ger inget annat ord, utan det blir bara ett felaktigt eller – i fallet *durch* - regionalt acceptabelt uttal. I standardtyskt uttal förekommer ich-ljudet efter främre vokal ("mjuk vokal") eller efter konsonant och ach-ljudet efter bakre ("hård") vokal. Där ich-ljudet används kan alltså i tyskan inte ach-ljudet förekomma. Man säger då att dessa ljud uppvisar *komplementär distribution*. Motsatsen till detta är *fri variation*, dvs att två ljud är utbytbara mot varandra oavsett den fonetiska omgivningen.

Vokaler och konsonanter

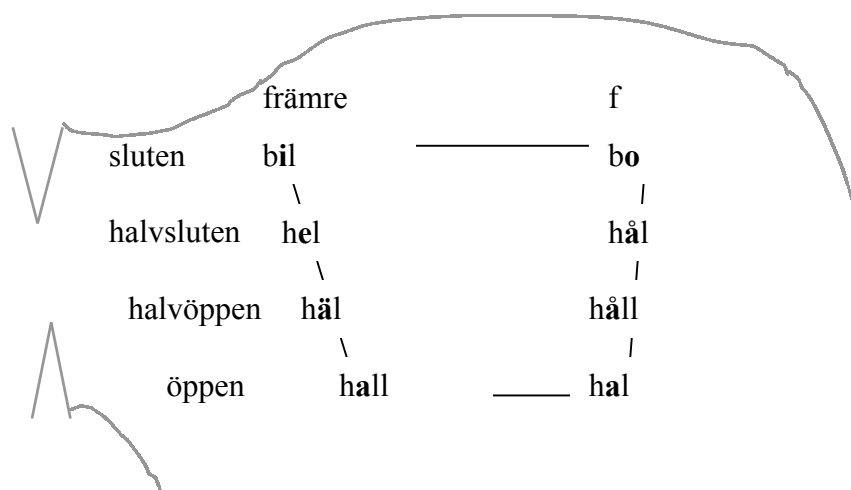
Språkljuden kan vidare delas in i två grupper: vokaler och konsonanter. Akustiskt skiljer sig dessa åt genom att vokalerna i huvudsak består av regelbundna svängningar, s.k. klanger, medan konsonanterna i huvudsak består av oregelbundna svängningar, s.k. buller.

Artikulatoriskt kan man säga att luftströmmen har i stort sett fri passage genom talapparaten när man uttalar en vokal medan man skapar någon sorts hinder när man skall uttala en konsonant. Med hänsyn till språkljudens funktion kan sägas att en vokal normalt sett är stavelsebildande medan en konsonant inte är det. En stavelse består alltså i normalfallet av en vokal och ofta dessutom av en eller flera konsonanter.

VOKALER

Vad är det då som skiljer de olika vokalerna åt sinsemellan? Om vi prövar att uttala ett svenskt i och sedan gradvis öppnar munnen så får vi i tur och ordning fram vokalerna e ä och det a-ljud som vi har i *hatt* eller *hall*. Om vi på samma sätt uttalar ett o och sedan öppnar munnen så får vi fram å respektive det a-ljud som vi har i exempelvis *hal*. Detta visar alltså att en viktig aspekt är graden av öppning, dvs käkvinkeln. Detta förklarar dock inte skillnaden mellan i och o eller mellan ä och å. Dessa skiljer sig i stället åt genom att tungans högsta punkt ligger långt fram i munnen när man uttalar i och ä, medan den ligger långt bak för o och å.

Detta skulle man kunna rita in i en figur, en s.k. vokalfyrstiding, där man schematiskt ritat in tungans högsta position i munhålan.

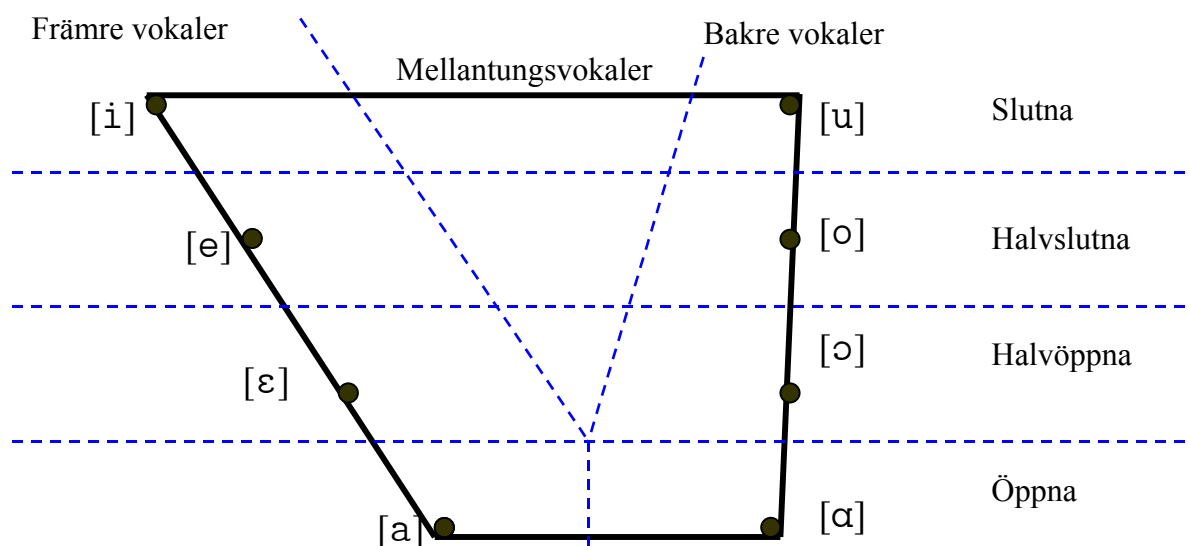
För att visa principen bakom figuren har jag försökt markera tänder och gom. Det är dock absolut ingen exakt beskrivning av tungans läge utan en mycket schematisk bild.

Vi ser i figuren att exempelvis vokalen *i* i *bil* är en främre sluten vokal medan vokalen *a* i *hall* är en främre öppen vokal. Vokalen *e* i *hel* är en främre halvsluten vokal. Om vi skulle fortsätta med att skriva in exempelvis vokalerna *y* och *ö*, skulle vi upptäcka att dessa skulle hamna nästan på samma ställen som *i* och *e*. Tungans läge är nästan detsamma. Ändå tycker vi nog att skillnaden mellan *i* och *y* är ganska stor. Om vi uttalar ett *i* och låter det sakta glida över i ett *y* så kan vi konstatera att det är läpparnas ställning som ändras: de rundas när vi säger *y*. Vi får alltså införa ett nytt kriterium: läpprundningen. Då ser vi att *i* är en orundad vokal medan *y* är en rundad.

Poängen med detta sätt att beskriva vokaler är att det inte är bundet till svenskan utan kan användas för att beskriva alla vokaler i alla språk. Då kan dock självfallet inte de svenska bokstäverna användas utan man har ett internationellt fonetiskt alfabet.

Vokalerna beskrivs efter käkvinkeln och efter tungryggens högsta punkt i munhålan vid artikulationen. Beroende på hur öppen käkvinkeln är och hur högt upp mot gommen tungan rör sig talar man om slutna, halvslutna, halvöppna och öppna vokaler. Beroende på hur långt fram eller bak i munhålan tungryggen har sin högsta punkt talar man om främre eller bakre vokaler samt däremellan mellantungsvokaler.

Om man ritar in detta i ett schema får man en figur:

Denna firsiding är inte bunden till ett visst språk utan anger möjliga vokaler utifrån människans talorgan. De vokaler som bildas i de fyra hörnen samt precis däremellan i positionen för halvöppen och halvsluten bakre respektive främre brukar man kalla för kardinalvokaler: ([i][e][ε][a][α][ɔ][o]). Man tänker sig punkten som ett slags idealt uttal av kardinalvokalen. I praktiken kan uttalet av en och samma vokal skifta ganska mycket både mellan olika språk och inom ett visst språk, till och med hos en och samme talare bland annat beroende på vilka ljud som förekommer runt om kring. Det finns alltså ett visst spelrum för olika uttal. De streckade linjerna avgränsar de områden, inom vilka samma kardinalvokalstecken kan användas.

Enbart tungans position och käkvinkeln förklarar emellertid inte alla skillnader mellan vokaler. Om man prövar att uttala i och y märker man till exempel att den huvudsakliga skillnaden består i att man tar läpparna till hjälp för att forma y-et. Vi får alltså lägga till en kategori rundad eller orundad i beskrivningen. Man skulle också kunna lägga till ett kriterium för huruvida man låter luft slippa ut genom näsan eller inte och tala om orala eller nasala vokaler.

Det tyska vokalsystemet påminner mycket om det svenska, men det finns också skillnader. Dessa återkommer vi till längre fram.

KONSONANTER.

Konsonanterna är som sagt huvudsakligen buller och kännetecknas av att det finns ett hinder för luftströmmen i någon form.

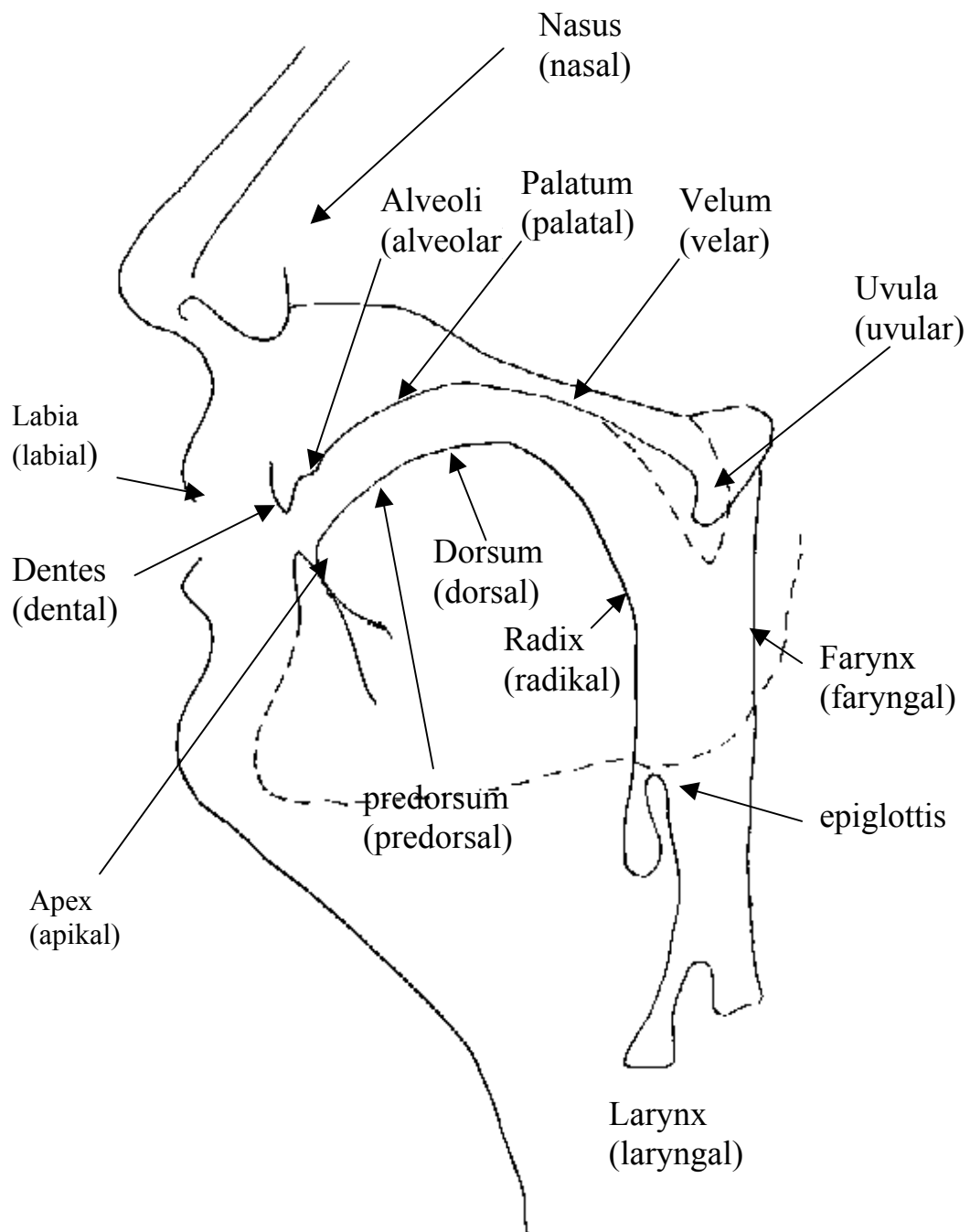
Vi kan till exempel pröva att skapa ett hinder genom att sätta tungan mot tandvallen eller mot överkäkens tänder. Sedan kan vi låta luften sippra ut mellan tungan och tänderna. Av den friktion som bildas när luften strömmar förbi skapas ett väsende ljud, ett s. Om vi i stället först stänger till helt för att sedan släppa efter uppstår ett ”explosionsljud”, ett t. Om vi sedan använder stämbanden och låter luften slippa ut antingen genom näsan eller på ömse sidor av

tungan får vi andra ljud; n respektive l. Låter vi tungspetsen vibrera mot tandvallen får vi ett rullande r.

På detta sätt särskiljer man olika artikulationssätt hos konsonanterna, i tur och ordning: frikativor (friktionsljud), klusiler, nasaler, lateraler och tremulanter. Beträffande ljudskriftstecknen, se nedan s. 16.

Klusiler	Tonande	[b d g]
	Tonlös	[p t k]
Nasaler	Tonande	[m n ŋ]
Lateral	Tonande	[l]
Frikativor	Tonande	[v z ʒ j ʁ]
	Tonlös	[f s ʃ ç x h]
Affrikator	Tonande	[dʒ]
	Tonlös	[tʃ][tʃ̥] (dialektalt förekommer: [kx̥])
Vibrant	Tonande	[r ʀ]

Man kan dock skapa samma sorts hinder på olika ställen i talapparaten. Vi kan t.ex skapa ett frikativt ljud genom att sätta underläppen mot övertänderna (f) eller med hjälp av tungryggen mot gommen (ach). Alltså ingår också artikulationsstället i konsonanternas beskrivning. Dessa beteckningar bygger på de latinska termerna för munhålans delar, vilka syns på bilden nedan. Inom parentes står det adjektiv som motsvarar substantivet.

Precis som för vokalerna kan man också när det gäller konsonanterna och deras artikulationsställen göra ytterligare distinktioner om man vill. Så kan man till exempel ange om det gäller främre eller bakre delen av hårda gommen (pre- resp postpalatal, om man använder tungspetsen apikodental eller tungryggen dorsopalatal. Vanligen är denna information inte alldeles nödvändig, eftersom det är svårt att vid artikulation t.ex. använda tungspetsen mot mjuka gommen eller tungryggen mot tänderna.

Jämför vi slutligen två konsonanter som *f* och *v* kan vi fastställa att de har samma artikulationstyp och samma artikulationsställe. Ändå har vi inga problem att känna igen dem som olika ljud. Den främsta skillanden består i att *v* uttalas med stämbandston medan *f* uttalas utan stämbandston. *V* är alltså en tonande konsonant medan *f* är en tonlös konsonant. Vill man vara noga kan man säga att *f* dessutom kännetecknas av att det uttalas med mer energi än *v*. Luftströmmen är starkare. Man brukar här tala om att ljuden är fortis (*f*) eller lenis (*v*). Ibland kan det hända att tonande ljud förlorar sin stämbandston, bl.a. när man viskar eller när ett tonlöst ljud kommer omedelbart före. Ändå övergår inte *v* till att bli *f* eller *b* till *p*; vi hör skillnad mellan att fiska och att viska och vi skiljer mellan ”en bil” och ”en pil” även när vi viskar.

Nedan visas en relativt fullständig tabell över förekommande konsonanter. Ni behöver dock bara kunna dem som används i tyskt standarduttal. Se avsnittet om ljudskrift nedan (s. 16).

THE INTERNATIONAL PHONETIC ALPHABET (revised to 1993)

CONSONANTS (PULMONIC)

	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill	ʙ			ɾ					ʀ		
Tap or Flap				ɾ		ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ							
Approximant		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a voiced consonant. Shaded areas denote articulations judged impossible.

Något om ljudskriftstecken.

Det finns en internationell konvention för hur man skall transkribera fonetiskt eller fonematiskt. Här finns tecken för en lång rad vokaliska och konsonantiska ljud. Med hjälp av olika tilläggstecken finns det möjlighet att transkribera oerhört noggrant. I praktiken nöjer man sig dock med den noggrannhet som behövs för det syfte man har med sin transkription. I vissa fall skriver man bara ut vilka fonem som används utan hänsyn till olika varianter av dessa. Detta kallar man i så fall för en fonematisk transkription. Den brukar man sätta inom snedstreck: /.../. I andra fall tar man hänsyn till åtminstone vissa fonemvarianter. Då talar man om fonetisk transkription. Den sätts inom hakparenteser [...].

Det är viktigt att känna till grunddragen i ljudskriften för att man skall kunna slå upp uttalet av ett ord som man är osäker på. Om man har kunskaper i ljudskrift kan man läsa sig till uttalet av ord i ett helt främmande språk. I den här kursen räcker det dock om ni känner till tecknen för de ljud som förekommer i standardtyskt uttal.

VOKALER I LJUDSKRIFT

(tecknet : markerar längd, dvs vokalen som föregår tecknet är lång)

[i:]	viel	[u:]	tun
[ɪ]	Zimmer	[ʊ]	dumm
[e:]	Seele	[y:]	süß
[ɐ]	Telefon	[ʏ]	schüchtern
[ɛ:]	Bär	[ø:]	lösen
[ɛ]	Lerche	[œ]	löschen
[æ]	sv ä i 'färg'. (Förekommer ej i tyskan.)	[aʊ]	faul
[a:]	Hahn	[aɪ]	ein Ei
[ɑ]	sv a i rak	[ɔʏ]	heute; neu
[ɔ]	kommen	[ə]	Lehre; heute, Soße
[o:]	Soße		bewirken
[o]	Lokomotive	[ɐ]	Lehrer

Kommentarer

- För att markera betonad stavelse används en apostrof /ett betoningstecken före stavelsen:
[bə'zu:xŋ]
- Bibetoning kan också markeras, nämligen med tecknet ˘ före stavelsen:
[˘unfɛɐ̯, ʃɛ:mt]. I fortsättningen kommer vi dock vanligen inte att markera bibetoning.
- En vokal är vanligen stavelsebildande. Skulle den inte vara det, markeras detta antingen med tecknet ˘ som sätts under vokalen: ɐ̯ eller – när det är fråga om andra komponenten i en diftong med en båge som binder samman vokalerna:

- [ɔ̯]. På samma sätt är en konsonant vanligen inte stavelsebildande. Skulle den undantagsvis vara det markeras detta med tecknet $\underset{\cdot}{}$, som sätts under konsonanten.

[ˈzuːx̯ɪ]

KONSONANTER

För de flesta ljud används i ljudskriften för tyskans uttal de latinska bokstäver vi är vana vid från vanlig skrift. Några tecken kan dock vara nya:

[ç]	<i>ich</i>	(samma tecken används för sv tje-ljud som i <i>tjäna</i>)
[x]	---	<i>ach</i>
[ŋ]		<i>jung</i>
[ʃ]	<i>schön</i>	(samma tecken används ofta för sv sje-ljud som i <i>sju</i>)
[ʒ]	<i>Journalist</i>	(tonande sch-ljud)
[ː][ʔ]	<i>beängstigend</i>	(den markerade gränsen mellan vokalerna. Se om Neueinsatz respektive Knacklaut nedan s. 16.)

Prosodi

Hittills har vi uppehållit oss vid enskilda ljud. Det finns dock även egenskaper som uppstår eller kan iaktas först när ljuden kombineras till ord och fraser. Det handlar t.ex. om betoningsförhållanden, om ordaccent och satsaccent, om uttalslängd, taltempo och om satsmelodi. Dessa egenskaper kallar man för prosodi. För att få ett korrekt och begripligt uttal är dessa faktorer oerhört viktiga. Även om man i och för sig kan uttala varje ljud för sig korrekt kan resultatet bli obegripligt om betoning eller satsmelodi, vokallängd eller taltempo kraftigt avviker från vad lyssnaren förväntar sig, dvs. om man som talare inte behärskar prosodin. Omvänt gäller också att en modersmålstalare som lyssnar på en utlänning som talar hans språk har mycket större tolerans mot enstaka avvikelser i uttalet av enskilda ljud om prosodin är någorlunda rätt.

I skolundervisningen i tyska fästs nog relativt liten vikt vid prosodin. Man kanske inte funderar så mycket över de skillnader som finns mellan tyskan och svenskan i fråga om betoning och satsmelodi. Åtminstone övas det nog sällan systematiskt. Ett litet barn som lär sig sitt modersmål har dock förstått prosodins betydelse och börjar faktiskt med att metodiskt öva denna. Jollret innebär ju inte minst en övning i modersmålets satsmelodi med hjälp av meningslösa stavelser. Detta är alltså en beprövad metod som verkar fungera bra. Låt oss därför i det här fallet ta efter barnet och börja med att öva den tyska satsintonationen, när vi nu går över från den allmänna delen till att behandla tyskans uttal.